

CAPUT TERTIUM.

DE DURATIONE RELIGIONIS MOSAICÆ.

Cum Judæis hucusque pugnavimus adversus incredulos, communes hostes nostros; nunc autem contra ipsos Judæos arma conversuri sumus, et examinabimus 1° an religio Mosaica abrogari debuerit; 2° an de facto sit abrogata.

ARTICULUS PRIMUS.

AN RELIGIO MOSAICA ABROGARI DEBUERIT.

Notandum in religione Mosaica duas distingui partes, unam naturalem et alteram positivam. Pars naturalis, quæ etiam moralis dicitur, ea continet dogmata et præcepta quæ sola ratione, prout eam habemus in præsentis statu, in essentiis rerum fundata deprehenduntur, v. g. unitatem Dei, cultum illi exhibendi necessitatem, animæ immortalitatem, præmia virtutis et penas vitii in altera vita, Decalogi præcepta, etc. Pars positiva, quæ et cæremonialis seu ritualis vocatur, omnes complectitur leges et cæremonias quæ ex libero Dei arbitrio fuerunt institutæ, v. g. tabernaculi exstructionem, levitarum distributionem, sacerdotum ordinem et consecrationem, diversa sacrificiorum genera, victimarum purificationem, festorum aliorumque hujusmodi instituta, formas et modos. Hæc religionem Mosaicam ut talem constituunt; in his enim præcise consistit peculiare fœdus quod Deus per ministerium Moysis cum Hebræis constituit. Pars namque altera, cum ab essentiis rerum pendeat, non fuit instituta, nec finem habitura est; necessario debet esse pars religionis veræ, quæcumque sit.

Itaque de abrogatione religionis Mosaicæ tractantes, quæstionem non movemus de parte ejus naturali, sed tantum de parte positiva et cæremoniali.

PROPOSITIO PRIMA.

Religio Mosaica non erat in perpetuum duratura, sed in ordine divinatorum decretorum abrogari debuit.

Prob. 1° Religio Mosaica evidenter erat localis; nam in ea multæ erant leges quæ uni tantum genti et non valde numerosæ convenire poterant: talis erat obligatio sæpius eundi Jerusalem, ibi festa celebrandi, sacrificia et primitias offerendi, primogenitos præsentandi, coram sacerdotibus se sistendi, etc.: atqui locales illæ leges certo erant abrogandæ; centies enim in Prophetis clare prænuntiatur vocatio gentium, divisionis inter eas et Israellem existentis destructio, ut unus esset populus: ergo.

2° Ad essentiam religionis Mosaicæ pertinebat ut sacerdotes de familia essent Araon, et in solo templo Jerusalem offerrentur sacrificia: atqui ex pluribus Prophetarum oraculis hæc erant abroganda; in Isaia enim, LXVI, 21, legitur: *Et assumam ex eis (gentibus) in sacerdotes et levitas.*

In Daniel, IX, 26: *Civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio.... et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.*

Is. XIX, 19: *In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti..... clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis salvatorem et propugnatorem qui liberet eos.*

Malachiæ I, 10: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra; ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda.* Unde sic. Ex diversis illis textibus patet sacerdotes ex gentibus esse assumendos, templum, sanctuarium et urbem sanctam in perpetuum evertenda esse, sacrificium Deo in Ægypto et in omni loco offerendum: ergo religio Moysis abrogari debuit.

Obj. Lex Mosaica sæpissime dicitur in perpetuum, in sempiternum duratura, v. g. Exod. XXXI, 16; Lev. VI, 18; Num. XXXV, 29, et præsertim Deut. V, 29. Ergo.

R. Nego conseq. Nam 1° lex Moysis, quatenus est figurativa, aliquo sensu non erat abroganda, sed potius adimplenda; figuræ enim adimplentur quando realitas ipsis substituitur; eo sensu Christus apud Matth. v, 17, dicit: *Nolite putare quoniam veni solvere Legem aut Prophetas; non veni solvere, sed adimplere.* 2° Illæ voces in perpetuum, in sempiternum, non absolute, sed relative accipi debent pro tota duratione reipublicæ Judaicæ vel usque ad legitimam abrogationem: sæpe legislatores humani, summi Pontifices, v. g., decernunt sua statuta in perpetuum duratura: attamen non ignorant ea a successoribus suis mutari vel abrogari posse. Ergo.

PROPOSITIO SECUNDA.

Legi per Moysen promulgatæ novum fœdus substituendum erat.

Prob. 1°. Isaïæ XLII, 6: *Ego Dominus vocavi te in justitia... et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium.* Unde sic. Instituendum erat fœdus quo lumen daretur gentibus: atqui lex Mosaica jam existerat tempore hujus prophetiæ: ergo ibi agitur de alio fœdere. Aliunde, lex Mosaica non erat idonea, ut pote localis, ad cunctas gentes illuminandas: nova igitur lex ipsi substituenda erat, ac proinde novum fœdus.

Prob. 2°. Ex Jeremia, XXXI, 31: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum... sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos... dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum... et omnes cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum.* Ergo antiquo fœderi novum erat substituendum.

PROPOSITIO TERTIA.

Fœdus novum per aliquem mediatorem erat instituendum.

Prob. 1° Ex Gen. XXII, 18: *Benedicentur in semine tuo*

omnes gentes terræ; et ibid. XLIX, 10: Et ipse erit cœspectatio gentium, vel, ut in Hebræo habetur: Ad ipsum erit congregatio gentium.

Deut. XVIII, 15: *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit Dominus Deus tuus; ipsum audies.* Ibi agitur de propheta, numero singulari, de propheta Moysis simili, qui ergo, debet esse mediator inter Deum et homines, potentia miraculorum insignis, novæ doctrinæ novique fœderis institutor; his enim caracteribus Moyses ab aliis prophetis discrepat. Ergo.

Is. XIX, 20. *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis salvatorem qui liberet eos, et cognoscetur Dominus ab Ægypto...* Ibi agitur de novo fœdere cum Ægyptiis, ac proinde cum aliis gentibus, per salvatorem seu mediatorem ineundo. Et XLII, 1: *Ecce scivus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea; dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet.* Judicium ergo per aliquem mediatorem gentibus est proferendum: at hujusmodi judicium aliter intelligi non potest quam de novo fœdere cum gentibus per mediatorem ineundo, et de quo in versu 6 clarius agitur.

Innumera alia loca tam ex Prophetis quam ex aliis Scripturæ locis citari possent. Ipsi Judæi semper crediderunt et nunc credunt venturum esse mediatorem quem vocant Messiam. Ergo novum fœdus, etc.

ARTICULUS SECUNDUS.

AN RELIGIO MOSAICA DE FACTO SIT ABROGATA.

PROPOSITIO.

Jamdudum abrogatam esse religionem Mosaicam, ex ipso solo actuali Judæorum statu, evidenter demonstratur.

Abrogata est quippe, si fœdus inter Deum et Israelitas penitus sit rescissum: atqui fœdus olim existens Deum inter et Israelitas penitus rescissum est; illius namque conditiones a Deo non observantur nec ab Israelitis observari possent. 1° A Deo non observantur; Deus enim tutelam

populi Judaici ipsiusque regimen in se susceperat : sed a diurno tempore gentem Judaicam jam non tueretur, nec eam sicut antea regit ; prophetas in ea non suscitatur, ministros non constituit, miracula non patrat, silent oracula ; in dura captivitate a tot annis gementem, perpetuis calamitatibus obrutam non audit neque liberat ; stupendum illius excidium eventurum permisit, nullum ei solatium dedit : et hæc omnia tempore adventus Christi contigerunt. Ergo 1°.

2° Conditiones fœderis antiqui observare non possent Judæi, etiamsi vellent ; ex lege enim variis in locis, et præsertim in Exodo, XXIX, 9, 44, etc., sola tribus Levi sacrificare poterat ; ad locum tabernaculi et deinde ad templum Hierosolymitanum omnes ter in anno ascendere tenebantur, Exod. XXXIII, 17 ; XXIV, 17 ; Deut. XVI, 16. Tenebantur insuper quolibet septennio a cultura terræ abstinere, debita remittere, etc. : atqui hæc jamdudum impossibilia sunt Judæis ; genealogiæ distingui nequeunt ; templum non existit, et aliud ipsi substitutum non fuit ; etc. Ergo 2°. Neque dici potest eadem facta tempore captivitatis Babylonici contigisse. Nam 1° plures tunc exstiterunt prophetae, qui missionem suam miraculis confirmabant et restitutionem rerum prænuntiabant : unde suspensa tantum, non vero abrogata erat lex. 2° Decem et octo sæcula septuaginta annis æquiparari nequeunt. 3° Maxima pars Judæorum in Judæa tempore captivitatis remanserat. 4° In ipsamet captivitate Judæi suos habebant principes, suos judices, et magna ex parte suas observabant leges ; at nihil horum ex multo tempore existit : ergo.

Ex pluribus autem famosissimis Prophetarum oraculis positiva deducuntur argumenta quæ eandem adstruunt veritatem, scilicet, religionem Mosaicam esse abrogatam ; religio enim Mosaica abrogata est, si Messias seu mediator per quem novum fœdus instituendum erat jam advenerit : atqui Messias jam a multo tempore venit, idque probatur ex quatuor præsertim celebrioribus Prophetiis, de quibus scorsim dicendum est.

§ I. — De prophetia Jacob.

Hæc prophetia sic habetur Gen. XLIX, 10 : *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est ; et ipse erit expectatio gentium.* Plures dantur variantes circa hanc prophetiam in Hebræo, in Samaritano, et in diversis Græcis, Latinis aliarumque linguarum versionibus ; sed illæ variantes ad ista revocantur puncta : 1° Loco *sceptri*, alibi legitur *vûga*, *regnum*, *principatus*, vel distinctio tribus, ducta metaphora a baculo quo caput familiæ uti solebat in signum suæ auctoritatis. 2° Pro *dace*, in Hebræo habetur, *legislator*, *magistratus*. 3° Pro *de femore ejus*, quidam ferunt, *de filiis ejus*, *de inter pedes ejus*, *de vexillis ejus*. 4° *Qui mittendus est* alibi vertitur, *pacifcus*, *filius ejus*, vel *ille cui reservatur regnum*. 5° *Et ipse erit expectatio gentium* ; in Hebræo legitur, *et ipse erit congregatio populorum*. In quibusdam versionibus habetur, *et ipsi erit obedientia populorum* vel *gentium*. Omnes illæ variantes colliguntur ex textibus Hebraico et Samaritano, ex versionibus Græcis Septuaginta interpretum, Aquilæ, Symmachi et Theodotionis, ex Syriaca, Arabica et Persica, ex Latinis et ex ipsis paraphrasibus Chaldaicis ante Christum a Judæis exaratis ; unde certum est alias non existere variantes essentielles : atqui omnes variantes a nobis recensitæ ad eundem sensum substantialem evidentè redeunt : ergo lectio Vulgatæ nostræ admitti et retineri potest : examinandum est igitur an ex illa prophetia sic expressa probari possit Messiam jam advenisse.

PROPOSITIO.

Ex memorata Jacob prophetia clare probatur Messiam jam a multo tempore advenisse.

Prob. Ex illa Jacob prophetia probatur nostra propositio, si ille quem sanctus patriarcha sub eo nomine designat, *qui mittendus est*, sit Messias, et si jam dudum advenerit : atqui hæc duo certa sunt.

1° Ille quem designat, est Messias. Nam 1° ibi eum designat quem Deus ipsi prædicit, sicut antea Isaac et Abraham prædixerat, dicens, Gen. XII, 3; XVIII, 18; XXII, 18; XXVI, 4; XXVIII, 14: *Et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ*: atqui ille in quo benedicendæ erant cunctæ tribus vel nationes terræ, juxta omnes Judæos, erat Messias. 2° Designat eum qui *mittendus est*, qui est *expectatio gentium*, *desideratus cunctis gentibus*, ut ait Aggæus: verum solus Messias dici potest expectatio gentium, desideratus gentibus; solus merito dici potest simpliciter mittendus, pacificus, filius cui reservatur regnum. 3° Antiqui Judæi, ut Septuaginta interpretes, tres Chaldaici paraphrastæ ante Christum existentes, Aquila, Symmachus et Theodotio post Christum viventes, et plures rabbiini etiam recentiores, hunc textum de Messia interpretati sunt. Ergo 1°.

2° Ille quem Jacob hic designat, jam dudum venit; venire namque debuit antequam auferretur sceptrum seu potestas de Juda, priusquam cessaret dux, scriba, vel legislator de femore ejus, seu de inter pedes ejus, juxta textum Hebraicum, vel de vexillis ejus, ut fert Samaritanus, vel antequam cessaret tribus, ut alii volunt, intelligentes per *schebet* baculum præeminentiæ in familia; atqui manifestum est omnem potestatem jam dudum ablatam esse de Juda; a decem enim et octo sæculis, tribus Juda nullam inter alias habet præeminentiam, nullum regem, nullum principem, nullum legislatorem, nec magistratum, imo non existit ut tribus; ubique terrarum est dispersa et durissima oppressa captivitate: ergo 3°, etc. aliunde, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Vox Hebraica *SSBT*, seu *schebet*, quam per *sceptrum* vertimus, significat etiam *virgam tribulationis*: sensus ergo hujus prophetiæ hic esse potest: Non auferetur virga tribulationis de Juda, donec, etc.

R. Dist. ant. Vox *schebet* significare potest *virgam tribulationis*, si per quædam adjuncta ad hunc sensum determinetur, *conc.*; sola et in se sumpta, *nego ant.*; equidem

vox illa significare potest *virgam tribulationis*; hæc enim vox hunc habet sensum in Ps. II, 9; sed jungitur cum *BRZE*, ferrum, et vertitur in *virga ferrea*: at nunquam vox illa talem habet sensum nisi ad eum ex adjunctis determinetur. Porro in prophetia Jacob nulla sunt addita quibus ad sensum istum determinetur; statim enim subjungitur, *et dux de femore ejus*, etc. Præterea diversarum versionum auctores, antiqui Judæi, et plures etiam recentiores rabbiini eam sic intellexerunt. Ergo.

Plures etiam recentiores Judæi contendunt adverbium Hebraicum *AD CHI*, quod per *donec* interpretatur, significare etiam *in æternum*, *postquam*, adeo ut sensus esset: Non recedet sceptrum de Juda in æternum, postquam advenit Messias. Sed illi Judæi prædictum sic interpretantur vocabulum ex punctis massoreticis: atqui illa puncta nullius sunt auctoritatis, ut pote valde recentia. Longe majorem merentur fidem auctores omnium versionum, et antiqui Judæi præsertim celebriores, qui præfatum adverbium sensu nostro intellexerunt, ut patet ex versione Septuaginta interpretum, ex paraphrasibus Chaldaicis, etc. Præterea multi contendunt quod, etiam auctoritate punctorum admissa, prædicta adverbii verba non sint disjungenda, et sensu nostro intelligi debeant. Ergo.

Obj. 2°. Vocabulum *SCHILOH*, qui *mittendus est*, applicari potest Moysi, Saüli, David vel Salomoni: non certum est ergo per illam vocem intelligendum esse Messiam.

R. Nego ant. Nam 1° Moyses non erat de tribu Juda; 2° post alios principes citatos sceptrum seu potestas de tribu Juda non recessit: non ergo nisi in desperatione causæ ad tales interpretationes confugerunt Judæi recentiores. Quidam huc usque insanire, ut arbitrati sint prædictam vocem de Nabuchodonosor vel de Cyro intelligendam esse, quasi illi vastatores terræ fuissent *expectatio gentium*. Ergo.

Obj. 3°. Illa Messiæ prædictio forsitan fuit conditionata, et fidelitati Judæorum subordinata: ergo fieri potest ut propter Judæorum peccata adventus Messiæ differatur, vel nunquam contingere debeat.

R. Nego ant. Nam 1° illa prædictio haberi non potest ut

conditionata, quæ verbis absolutis exprimitur, et neque per antecedentia neque per sequentia ad conditionem aliquam determinatur: atqui talis est Messiae promissio in prophetia Jacob. 2° Messias non promittitur tantum pro Judæis, sed pro cunctis gentibus: promissio autem in gratiam cunctarum gentium facta, pendere non debebat a fidelitate Judæorum. 3° Messias futurus erat expectatio gentium, omnes familiae terræ in ipso benedicendæ erant, omnes in ipsius lumine ambulare, id est, Deum verum et unicum per ipsum cognoscere debebant: at cognitio unius veri Dei terram universam invasit: ergo.

Præterea, prophetia Jacob correspondet prophetiæ Danielis, de qua mox dicturi sumus: porro Daniel, ix, 26, formaliter prædicit Judæos, propter suam infidelitatem, a Messia, quem negaturi erant, reprobandos esse: ergo promissio Messiae per Jacob facta non erat conditionata.

Inst. Gen. XLIX, 26, sic de tribu Joseph vaticinatur Jacob: *Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus: donec veniret desiderium collium æternorum.* Unde sic. Tam absolute hic prædicitur præ eminentia tribus Joseph usque dum veniat Messias, quam, y. 10, prædicta fuerat præ eminentia Juda: attamen hæc prædictio erat conditionata, siquidem de facto in tribu Joseph non fuit impleta: ergo *a pari*, etc.

R. Nego majorem et dico hæc verba, *desiderium collium æternorum*, de Messia non intelligenda esse. Nam 1° verbum *venire* non reperitur in Hebraico textu, nec in ullis versionibus antiquis. 2° Textus Hebræus sic verti potest: *Benedictiones patris tui valuerunt præ benedictionibus montium perpetuorum, præ desiderii vallium æternorum*; eundem habent sensum Septuaginta interpretes, Paraphrasis Chaldaica, Versio Arabica; hanc interpretationem indicat Moyses, qui Deut. xxxiii, 13, 14, 15, de Joseph dicit: *De benedictione Domini terra ejus, de pomis cæli, et rore, atque abyssu subjacente. De vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum*, etc. Hæc Moysis prædictio eadem est evidenter ac prædictio Jacob: atqui prædictio Moysis nul-

lam promittit præ eminentiam Joseph, usque dum Messias venerit, *ut patet*: ergo nec Jacob, in textu supra citato.

Obj. 4°. Tempore captivitatis Babylonicæ ablatum est sceptrum de Juda, et tamen Messias non venit. Ergo.

R. Nego antecedens. Nam 1° potestas tribus Judæ fuit ad summum durante captivitate suspensa, non vero destructa; ipsi Judæi sciebant illam per septuaginta annos tantum duraturam esse, ut prædixerat Jeremias, xxv, 12. 2° Suprema potestas non fuit stricto sensu suspensa; Judæi enim suas adhuc sequebantur leges, saltem in aliquibus; quosdam ex suis contribulibus habebant magistratus seu iudices, ut patet ex historia Susannæ, Dan. xiii. 3° Si, ut plures volunt, per vocem *schebet* intelligenda sit tantum præ eminentia tribus Juda, nulla est difficultas; certum est quippe hanc tribum tempore captivitatis fuisse distinctam, ac proinde *schebet* in ea fuisse. Ergo.

Inst. Post captivitatem Babylonicam, Judæi summam non recuperaverunt auctoritatem, et duces eorum sæpe ex aliena erant tribu, v. g. Mathathias, qui erat de tribu Levi, Asmonæi pontifices, ab Asmonæo proavo Mathathie sic dicti, Joseph, l. 12, c. 8, qui per 126 annos principatum obtinuerunt, et Herodes gentilis. Ergo.

R. Nego ant. Ut enim tribus Juda supremam obtinuerit potestatem, sufficit quod fuerit gens completa, ab omnibus aliis gentibus distincta; gens quippe completa necessario supremam habet potestatem: atqui tribus Juda revera fuit post captivitatem gens completa; Judæi enim usque ad Vespasianum semper habiti sunt ut natio; tribus Judæ præ eminentiam in ea natione habebat, imo totam nationem moraliter constituabat; decem enim tribus remanserant ultra Euphratem, pauci erant Benjamitæ et pauci Levitæ respectu Judæorum; aliunde Levitæ altaris servitio erant mancipati: ergo. Primus dux Judæorum post captivitatem fuit Zorobabel de tribu Juda; ignoramus ex qua tribu fuerint illius successores per 400 annos circiter; ex eadem tribu probabiliter ortum habuerunt: contrarium saltem probari non potest. Mathathias autem erat de familia Phinees, ex genere sacerdotum et tribu Levi; sed a *Judæis*

ob præclara facinora electus, eis benevolentibus præfuit, Josephus, de Bello Jud. l. 1, c. 1. Jonathas et Simon pariter fuerunt electi, I Mach. VII, 30, et XIII, 8. Idem præsumi potest de aliis. Etiam si non fuissent electi, eo ipso quod legitimi essent Mathathiaë, Jonathæ et Simonis successores, ex libera Judæorum voluntate regnabant. Porro qui libere ducem eligunt, aut libere ei se submittunt, supremam habent potestatem.

Non inde concludendum est Judæos non habuisse ducem de femore Juda; nam gubernium eorum erat aristocraticum et magnates eorum magnam exercebant potestatem: epistolæ scribebantur nomine principis, seniorum, sacerdotum et totius populi, I Mach. XII, 6; suos habebant magistratus, sua tribunalia, et præsertim magnum *sanhédrin*, sicque veram exercebant potestatem. Ergo eo sensu genuino et naturali, revera semper fuit dux de femore Juda, vel de inter pedes ejus, ut fert textus Hebræus, et a fortiori inter vexilla, si anteposatur Samaritanus, qui certe magna est auctoritatis; vexilla enim Asmonæorum et ipsius Herodis erant vexilla Judæorum, siquidem illi principes unicum cum Judæis componebant gentem integram, ab illis independentem et proprio nomine designatam.

Romani illam, duce Pompeio, subjugarunt, tributa illi imposuerunt; Herodem gentilem pro rege in Galilæa constituerunt, Pontium Pilatum in Jerusalem gubernatorem præfecerunt: tunc potestas Judaica fuit imminuta, sed nondum penitus extincta; quædam illius umbra adhuc aliquo tempore perseveravit, et tandem in excidio Hierosolymitano, anno Christi septuagesimo, omnino evanuit. Ergo.

Si autem admittatur interpretatio eorum qui dicunt *schebet* hic non designare supremam auctoritatem, sed tantum præminentiam vel distinctionem tribus in Juda, donec veniat Messias, omnino evanescent præsens difficultas, ut patet.

§ II. — De prophetia Danielis.

Celeberrima Danielis prophetia sic legitur in Vulgata nostra, cap. ix. Versus finem captivitatis Babylonis, Daniel commemorans numerum annorum, de quo factus est

sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni, posuit faciem suam ad Dominum ut eum in jejuniis, in sacco et cinere rogaret et deprecaretur, longam et ardentissimam effudit orationem. Tunc, adhuc eo loquente, venit Archangelus Gabriel, et dixit ad eum, v. 22:

Daniel, nunc egressus sum ut docerem te et intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi quia vir desideriorum es: tu ergo animadvertes sermonem, et intelliges visionem. Septuaginta hebdomades abbreviatee sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum. Seito ergo et animadvertes: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum duces, hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duces erunt: et rursus ædificabitur platea, et muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium: et erit in templo abominatio desolationis: et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

Juxta omnes, nulla datur discrepantia substantialis inter textum Hebraicum, Vulgatam nostram et cunctas alias versiones, licet plures sint variantes.

PROPOSITIO.

Ex prophetia Danielis demonstratur jam advenisse Messiam.

Prob. Ex prophetia Danielis probatur, etc., si ille qui annuntiatur, 1° sit Messias, et 2° jam advenerit: atqui hæc duo certa sunt.

1° Qui annuntiatur est Messias: dicitur enim Christus

venturus, Sanctus sanctorum, per quem consummanda est prævaricatio, abolendum peccatum, delenda iniquitas, adducenda justitia sempiterna, implenda visio et prophetia, instituendum et confirmandum novum pactum; atqui illi characteres soli conveniunt Messiae, et revera Messias sub his characteribus in aliis Prophetis designatur, v. g. Ps. XXI, 7; Is. XLV, 8; Jer. XXIII, 6. Plures rabbini celebriores hanc prophetiam de Messia intelligunt, plures antiqui Judæi eam sic intelligebant, referente S. Hieronymo in cap. IX Dan. Ergo 1°.

2° Jam dudum advenit. Post septuaginta hebdomades advenire debuit, juxta hæc verba prophetiæ: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt*, id est, juxta alias versiones, decisæ, concisæ, vel determinatæ sunt, ut *ungatur Sanctus sanctorum, deleatur iniquitas, adducatur justitia sempiterna*, etc.; at illæ hebdomades jam dudum elapsæ sunt: duplicis enim generis erant hebdomades apud Judæos, aliæ videlicet dierum, ut apud nos, et aliæ annorum, juxta quod dicitur in Lev. cap. XXVI, 8: septuaginta autem hebdomades, de quibus loquitur Daniel, sunt hebdomades annorum: in capite enim septuaginta, v. 2 et 3, aliarum hebdomadarum mentionem faciens, denotat eas esse dierum: ergo præcedentes erant annorum. Aliunde magni quos prænuntiat eventus intra breve spatium 490 dierum contingere non poterant: manifestum est igitur quod ibi hebdomades annorum intellexerit. Porro septuaginta hebdomades annorum quæ 490 efficiunt annos, a multo tempore elapsæ sunt: initium enim earum differri non potest ultra centesimum annum post finem captivitatis, quo anno exiit sermo seu edictum Artaxercis Longimani ut iterum ædificaretur Jerusalem, II Esdr. II, 13: atqui plus quam 2200 effluerunt anni ab illo edicto: ergo.

Præterea, qui in ea prophetia annuntiatur, venire debuit antequam subverteretur templum post captivitatem ædificatum, dissiparetur civitas iterum extructa, deficeret hostia et cessaret sacrificium: sed a multis sæculis eversum est templum, dissipata est civitas, deficit hostia et cessavit sacrificium: ergo 2°, etc. Aliunde, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° cum quibusdam rabbinis: Christus, qui a Daniele prædicitur venturus, forsitan est Agrippa secundus qui tempore ultimi excidii Hierosolymitani occisus est, vel Zorobabel, vel Esdras, vel Cyrus: ergo non constat eum esse Messiam.

R. Nego ant. Nam 1° nullus ex illis principibus dici potest simpliter et sine addito, *dux, Christus dux*. 2° Nullus appellari potest *Sanctus sanctorum*. 3° De nullo dici potest quod per illum adducta fuerit justitia sempiterna, finem acceperit peccatum, deleta fuerit iniquitas. 4° Agrippa junior, ex Josepho, non erat rex Judæorum, et aliunde non constat illum fuisse occisum. 5° Septuaginta hebdomades annorum non effluerunt a Daniele usque ad Zorobabel, Esdras aut Cyrus. Ergo illa rabbinorum interpretatio merum est figmentum.

Obj. 2°. In prædicta prophetia duplex videtur esse Christus, scilicet, Christus dux post septem hebdomades et Christus qui occidetur post sexaginta duas hebdomades: ergo *probari non potest* ibi sermonem esse de Messia; aut si de illo agatur, non constat illum jam venisse.

R. Nego ant. Nam 1° septem hebdomades et sexaginta duæ separatim accipiendæ non sunt, quasi duplicem efficerent numerum; unicum siquidem supra efficiunt numerum: *septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt*. 2° Christus qui occidetur, seu excindetur, ut fert Hebræus, idem est ac Christus dux prius designatus; evidens est enim secundam prophetiæ partem prioris partis esse continuationem et explicationem; in utraque parte iidem characteres, soli Messiae proprii, Christo venturo tribuuntur: ergo falsum est duplicem ibi annuntiari Christum.

§ III. — De prophetiis Aggai et Malachiæ.

Judæi qui de captivitate cum Zorobabel venerant, negligentius in ædificando templo laborabant, quia constituti erant in impossibilitate illud juxta priorem splendorem reædificandi: inde micore conficiebantur. Tunc

Deus misit ad eos prophetam Aggæum qui suis adhortationibus eos confortaret. Sic autem capite secundo locutus est, *ŷ. 4* :

Quis in vobis est derelictus qui vidit domum istam in gloria sua prima? et quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est quasi non sit in oculis vestris? Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus; et confortare, Jesu, fili Josedæc, sacerdos magne; et confortare, omnis populus terræ, dicit Dominus Deus exercituum, et facite..... quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cælum, et terram, et mare, et aridam; et movebo omnes gentes: et veniet DESIDERATUS CUNCTIS GENTIBUS: et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, et meum est aurum, Dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum: et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

Malachias autem, qui centum annis circiter post Aggæum, scilicet tempore Nehemiæ, prophetabat, hæc habet, cap. III, 1:

Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis. Ecce veniet, dicit Dominus exercituum.

PROPOSITIO.

Ex duabus Aggæi et Malachiæ prophetiis constat præteritum esse tempus quo venire debuit Messias.

Prob. Certum est templum, a Zorobabel post captivitatem reædificatum, multis abhinc sæculis penitus esse destructum; factum istud a nemine in dubium revocari potest: unde si Messias templum istud visitare debuit, certum est illum jam dudum venisse: atqui, ex prophetiis Aggæi et Malachiæ probatur Messiam templum a Zorobabel adificatum visitare debuisse; nam in his prophetiis agitur de templo a Zorobabel ædificato et de Messia venturo.

1° De templo a Zorobabel ædificato agitur, non vero de tertio templo ab ipso Messia ædificando, ut quidam Judæi somniarunt. Nam 1° Aggæus, ut confortaret Judæos mœrore confectos, eosque in construendo templo excitaret, prædicit gloriam illius futuram esse majorem gloria prioris templi: atqui hoc argumento finem intentum non obtinisset, si de alio templo post sæcula ædificando locutus fuisset. 2° Dicit, *adhuc modicum*, etc.; at dicere non potuisset *adhuc modicum* si de templo futuro cogitasset. 3° Aggæus his utitur vocibus, *domum istam, domus istius, loco isto*: illæ autem voces clare designant templum præ oculis positum, quod extruebant Judæi, et cujus exiguitatem in comparatione prioris flentes aspiciabant. 4° Idem templum designat Malachias: nam ipsius prophetia cum prophetia Aggæi evidentem habet affinitatem; tempore secundi templi vaticinatur, et prædicit Dominum ejus ad illud brevi esse venturum: *Ecce ego mitto... et statim veniet*, etc. Porro hæc intelligi non possent de futuro templo a Judæis excogitato: ergo, etc. Ergo 1°.

2° De Messia venturo agitur. Nam 1° ille de quo fit sermo vocatur *desideratus cunctis gentibus*, vel, ut in Hebraico textu habetur, *desideria cunctarum gentium*; at in aliis prophetiis sic vocatur Messias, *expectatio gentium; in eo benedicentur gentes*, etc. 2° Dare debet pacem: porro Messias vocatur *princeps pacis*, apud Isaiam IX, 6; *Disciplina pacis nostræ super eum*, Isaiæ LIII, 5; *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis*, Ps. LXXI, 7. 3° Ad ipsius præsentiam commovebuntur cælum et terra, mare et arida et omnes gentes: hæc autem intelligi non possunt nisi de Messia. 4° Ad templum suum statim veniet; est dominator quem Judæi quærent, Angelus testamenti quem volunt: atqui magnæ illæ qualitates soli Messie competere possunt et simul probant quanta debeat esse ejus dignitas. 5° Ex illius adventu et visitatione tantum honorem suscipiet templum Zorobabel, ut priori templo gloria præcellat: infinita tamen erat distantia inter utrumque templum, ratione structuræ, magnificentie, utensilium,

vascrum, ornamentorum sacrorumque monumentorum; in priori enim summa veneratione custodiebantur virga Aaron, tabulæ legis, arca fœderis, man divinitus datum et conservatum; cum sacra hæc objecta perierint in captivitate, nullum eorum fuit in secundo templo: porro nullus, præter Messiam, tantum honorem tantamque gloriam templo illi conferre potuit. 6° Denique plures rabbini, inter quos citantur Akiba, Aben-Esra, Maimonides, etc., has prophetias de Messia interpretati sunt. Ergo 2°.

Obj. Josephus, lib. 15 Antiq. cap. 11, testatur secundum templum majoribus sumptibus ab Herode fuisse exornatum quam a quovis alio antea: ergo sua magnificentia priori templo præcelluit.

R. Nego consequ. Josephus enim, dicendo Herodem majoribus sumptibus exornasse templum quam alii quilibet, loquitur tantum de principibus qui secundum templum a Zorobabel ædificatum decoraverant: non vero intendit magnificentiam hujus templi supra magnificentiam templi Salomonis extollere; narrant enim Herodem mille carros et decem millia peritissimorum opificum per octo annos ad templum reædificandum adhibuisse: atqui nulla est proportio inter hujusmodi sumptus et sumptus quibus exstructum est Salomonis templum; namque David, I Paral. xxii, centum millia talentorum auri, et millia millium talentorum argenti paraverat; Salomon vero, II Paral. ii, centum nonaginta millia virorum per septem annos adhibuit præter immensos labores quos jam fieri curaverat David, ad præparanda ligna, ferrum ad clavos, æs ad juncturas, ad lapides cædendos et poliendos. Ergo.

PARS TERTIA.

DE RELIGIONE CHRISTIANA.

Quamvis religio Christiana vera esse non possit quin sit divina, nec divina quin sit vera, sub duplici hoc respectu tamen considerari potest: igitur duplex hujus partis erit caput: primum erit de veritate religionis Christianæ; secundum, de ejus divinitate.

CAPUT PRIMUM.

DE VERITATE RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

Religio Christiana est vera, si a Christo fuit instituta, et a discipulis ejus promulgata, prout in libris Novi Testamenti narratur. Licet igitur plurima et validissima aliunde afferri possint argumenta ad hujusmodi veritatem invicte demonstrandam, v. g. ex traditione, ex testimonio paganorum et Judæorum, sicut fecit *Bullet* in opere dicto: *Histoire de l'établissement du Christianisme tirée des seuls auteurs juifs et païens*, sufficit tamen probare libros Novi Testamenti esse authenticos, integros et veros; quod in triplici articulo præstabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE LIBRORUM NOVI TESTAMENTI AUTHENTICITATE.

Illi libri sunt numero viginti septem, nempe quatuor *Evangelia*, *Actus Apostolorum*, quatuordecim *B. Pauli Epistolæ*, duæ *B. Petri*, una *B. Jacobi*, tres *B. Joannis*, una *B. Judæ*, et *Apocalypsis B. Joannis*. Quæstio est igitur an ab eis auctoribus quibus attribuuntur, et eo tempore ad quod referuntur, scripti fuerint.